
¶ Conny Svensson. *Strindberg om världshistorien*. Stockholm: Gidlunds, 2000. Pp. 285. ISBN 91-7844-306-7.

Redigeringen av Strindbergs *Samlade Verk*, som närmar sig sitt slut, börjar nu ge utdelning i form av separata forskningsbidrag. Ett av de nyaste tillskotten är Conny Svenssons studie över Strindbergs historiesyn och ty åtföljande skönlitterära tillämpning. Svensson redigerade för några år sedan *Historiska miniatyrer* (1905), del 54 i *Samlade Verk*, ett arbete som nu har lett till utvidgade och fördjupade studier inom området.

Strindberg om världshistorien är indelad i sex kapitel. Det första behandlar Strindbergs historiesyn sådan den utvecklas i artikelserien 'Världshistoriens mystik' (1903). Det andra som bär den strindbergska rubriceringen 'Världshistorien i fickformat' behandlar översiktligt *Historiska miniatyrer*.¹ I kap. 3-4 fokuseras på två av novellerna i denna samling, 'Apostata' och 'Redskapet'. I femte kapitlet tecknas Strindbergs Lutherbild, framför allt så som den framstår i dramat *Näktergalen i Wittenberg* (1903). Det sjätte och avslutande kapitlet redogör för historiesynen i *Nya svenska öden och äventyr* (1906), de sista historiska dramerna och de blå böckerna (1907-12).

Centrum i boken är alltså, inte förvånande, *Historiska miniatyrer*, ett av Strindbergs mest ringaktade och av forskningen minst beaktade verk. Det har dock på senare tid i viss mån uppmärksamrats och uppvärderats av den amerikanske Strindbergsforskaren Harry G. Carlson. Svensson ansluter sig till denne vad beträffar en positivare värdering än den traditionella men har i övrigt ofta en annan syn på novellerna.

I motsats till Strindbergs övriga historiska noveller, som rör sig kring fiktiva svenska gestalter med växlande social tillhörighet, handlar *Historiska miniatyrer* uteslutande om utländska gestalter, nästan alla dessutom historiskt kända och högt uppsatta personer. Samlingen inleds med en berättelse från det gamla Egypten, går sedan via antikens Grekland och Rom till medeltiden och vidare fram till franska revolutionen.

¹ Svensson skriver av någon anledning sina titlar oftast men inte alltid på anglosaxiskt snarare än på svenskt manér, dvs. han låter alla huvudord inledas av stor bokstav, alltså: *Historiska Miniatyrer*.

Strindberg var angelägen om att samlingen skulle ses som en enhet. Novellerna skulle ges ut i ett band. Detta skedde ironiskt nog inte i Sverige men väl i Tyskland. Som en enhetlig samling präglad av en och samma historiesyn behandlas också verket av Svensson. Bakom samtliga noveller ligger uppfattningen att det världshistoriska förloppet styrs av en välvillig Gud. Svensson ser novellsamlingen som ett tillfälligt experiment i optimistisk historiesyn. Strindberg vill övertyga sig själv om något han egentligen inte alls är övertygad om. Man frågar sig varför han alls ville göra detta experiment och varför just vid denna tidpunkt - strax efter det att skilsmässan från Harriet Bosse var ett faktum. Svensson avstår från att spekulera över detta.

Mera uppenbart än att Gud styr världen, som Strindberg vid denna tid ville tro, är det att Strindberg styr sitt historiska material. Som Svensson tydligt visar går han inte till verket som en vetenskapsman, vägande skäl och motskäl mot varann. Tvärtom letar han som en spårhund upp de argument som passar hans inställning och låter motargumenten ligga. Det handlar om en minst sagt subjektiv historieskrivning.

Som brukligt är kallar Svensson texterna i *Historiska miniatyrer* för noveller och han visar hur de ansluter till en äldre novelltradition med en tydligt närvarande berättare. Strindberg är uppenbarligen inte som vanligen annars angelägen om att också ur berättarsynpunkt vara i bränschen. Svensson påpekar att dialoginslaget är mycket omfattande vilket gör att novellerna blir ett slags hybridtexter mellan novellistik och dramatik. Innebär detta att det blir svårare att entydigt hitta författaren-i-verket? En berättarteknisk analys av ett par av novellerna hade kanske kunnat kasta ljus över detta.

Det som brukar kallas analogifrågan och som Hans Granlid pregnant uttryckt i formeln 'då som nu' tangeras ibland men blir inte systematiskt belyst. Underbelyst blir också frågan i vilken utsträckning Strindberg använder sig av vad Hegel kallat "notwendiger Anachronismus", dvs. ett modernt snarare än ett tidsenligt språk för att verkningsfullare kunna tala till sin egen samtid.

I stället för att gå in på dylika frågor har författaren valt att ge klargörande intertextuella utblickar både till Strindbergs egna och till andras verk. Intertextualitet i den numera vanliga meningen, fjärran från Kristevas

ursprungliga, intar en central plats i hans studie. I det tredje kapitlet argumenterar Svensson ingående för att novellen 'Apostata' är en direkt replik på Viktor Rydbergs roman *Den siste athenaren* (1859), som Strindberg uppfattade som kristendomsfientlig. Novellen 'Redskapet', som handlar om den franske medeltidskungen Ludvig XI, "är tänkt som kritisk kommentar eller gensvar på Delavignes versdrama" *Louis XI* (156) - trots att vi saknar belägg för att Strindberg läst eller sett detta drama. Och den negativa bilden av Faust i *Näktergalen i Wittenberg* innebär 'intertextuell polemik' mot Goethes positiva bild av denna gestalt (193).

Tanken att Strindberg medvetet skrivit dessa tre verk i polemiskt syfte frammanar frågan varför han i så fall inte upplyst läsaren om detta. Själva den polemiska poängen går ju förlorad om den inte når fram till mottagaren.

Medan vi i fallet Delavigne inte har något belägg för att Strindberg har läst eller sett dennes tragedi, pekar Svensson på att han 1903 köpte *Den siste athenaren*. Om Strindbergs indignerade läsning av detta verk vittnar understrykningar och utropstecken i hans biblioteksexemplar, sannolikt tillkomna "i samband med att författaren samlade material för sin polemiska uppsats om romanen" (121); här åsyftas artikeln 'Sista athenaren' i *Religiös renässans* (1910). Svensson tänker sig att Strindbergs indignation var fullt utvecklad redan då han skrev 'Apostata', en tanke som hade tätt sig mera övertygande om Strindbergs anteckningar i Rydbergs roman hade kunnat bindas till tiden före novellens tillkomst. Till detta kommer att novellen hade varit en tydligare "replik på Rydberg" om den av denne förhärligade hedningen Julianus av Strindberg tecknats som en veritabel skurk - vilket dock sker först 1910. Att Strindberg i 'Apostata' riktat en viss udd mot tendensen i Rydbergs roman är en mycket rimlig tanke; att han i novellen skulle ha eftersträvat att "på punkt efter punkt vederlägga framställningen i *Den siste athenaren*" (154) är nog att göra honom till en alltför målinriktad polemiker. Men Svensson antyder onekligen en intressant möjlighet till den förtäckta polemiken när han visar att ett anfall på Rydberg också var ett anfall på den unge Strindberg själv.

Svenssons texturval kan ge upphov till en viss undran. *Nya svenska öden* handlar som titeln anger om svensk historia; detsamma gäller de sena historiedramerna. Varför behandlas då dessa verk i en studie av Strindbergs

syn på världshistorien? Titeln *Nya svenska öden och äventyr* signalerar ju tydligt sambandet med de tidigare samlingarna *Svenska öden och äventyr* (1882-91), samlingar som ej behandlas i boken. Varför denna gränsdragning? På liknande sätt frågar man sig varför endast de sista svenska historiedramerna och inte raden av tidigare behandlas. Svaret på frågorna är väl att Svensson valt att begränsa sig till Strindbergs sista decennium, eftersom det är först under denna tid man kan tala om en medveten, övergripande historiesyn hos författaren, vilket förbättrar möjligheterna att avläsa förändringar i denna.

Bokens grundläggande tes är nämligen att medan *Historiska miniatyrer* innebär ett tillfälligt experiment i optimistisk, providentiell historiesyn, ersätts tesen om "den gudastyrda historien" i *Nya svenska öden* av "ett tvivel som i blå böckerna sedan växte till förnekelse" (216).

Svensson medger att Björn Sundberg, som redigerat de sena historiska dramerna för *Samlade Verk* och som är i färd med ett större arbete om dessa dramer, på denna punkt inte delar hans uppfattning. Snarare än en förändring vill denne se en kontinuitet i Strindbergs historiesyn från 1903 framåt (245-46). Motsättningen kan väl delvis förklaras av att skönlitterära verk nu en gång inte är så lätta att muta in i ideologiska fällor och därför kan tolkas på rätt olika sätt; det gäller i eminent grad den dramatiska, 'berättarlösa', genren som mera belyser konflikter än klargör vem som i dessa har författarens sympatier. Först när vi får ta del av Sundbergs aviserade bok kan vi ta ställning till frågan.

Med sin *Strindberg om världshistorien* har Conny Svensson lämnat ett välkommet bidrag till ett inom Strindbergforskningen hittills tämligen negligerat område. Hans välskrivna bok kastar ett tänkvärt ljus över frågor av stort principiellt intresse rörande relationerna vetenskap-skönlitteratur, historia-religion och novellistik-dramatik. Ovan anförda synpunkter vittnar om att hans bok dessutom stimulerar till vissa ifrågasättanden - helt i den behandlade författarens anda.

Egil Törnqvist, Amsterdam